

Берназ Василь Дмитрович –
член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

НОВІ ПРОФЕСІЙНІ ФУНКЦІЇ СЛІДЧОГО ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ ПІДГОТОВКИ

Висвітлено проблеми, пов'язані з новими повноваженнями слідчого, які виникли у зв'язку з введенням у дію КПК України, негласних слідчих (розшукових) дій, які передбачені 21 главою кодексу та потребують нових знань і навичок від слідчого.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії; концепція; нерозкриті злочини; знання та вміння проведення негласних слідчих (розшукових) дій; стратегічні напрями діяльності.

Раскрыты проблемы, связанные с новыми полномочиями следователя, которые возникли в связи с введением в действие УПК Украины, в частности с теми негласными следственными (розыскными) действиями, которые предусмотрены в 21 главе кодекса и требуют от следователя новых знаний и умений.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, концепция; нераскрытые преступления; знания; умения и навыки проведения негласных следственных (розыскных) действий; стратегические направления деятельности.

This paper elucidates the problems connected with investigator's new powers which arise in connection with introduction of the new criminal Trial Code of Ukraine particularly in connection with the secret enquiry actions

which are envisaged in Chapter 21 of the Code and demand new knowledge and skills from the investigator.

Keywords: secret enquiry actions; untraced crime; concept of knowledge; skills and abilities in secret enquiry actions special courses; activity strategy.

Е учасний етап боротьби з кримінальними діяннями значно ускладнюється, адже характер злочинів все більше і більше набирає негативних рис, у діяльності з їх розкриття та розслідування виникає низка складних завдань, що зумовлені, з одного боку, використанням злочинцями нових способів скоєння кримінальних правопорушень, досягнень сучасної науки; зрощенням організованої злочинності з економічними структурами та укріпленням корумпованих зв'язків з представниками правоохоронних органів та посиленням протиправної протидії здійсненню слідчої діяльності з боку злочинців і їх зв'язків, а з другого – підвищеними вимогами суспільства до діяльності слідчого та необхідністю активізувати протидію злочинності.

Перераховані не всі проблеми слідчої діяльності, а й у зв'язку із зазначеним, на практиці під час розслідування злочинів виникають значні труднощі, про що свідчить і державна статистика, адже в середньому нині розкриваються лише кожен другий злочин (55,4 %) [1, с. 6]. Водночас як до недавнього тільки кожний третій злочин був не розкритий. На наш погляд, слід очікувати і подальше падіння рівня розкриття злочинів.

Проте таке становище пояснюється не тільки перерахованими вище проблемами, а й тим, що одним із чинників є недостатня професійна компетентність слідчих, а в нових умовах, не простим для застосування слідчими є і окремі норми нового КПК України, зокрема, виникають труднощі з проведенням слідчих негласних (розшукових) дій.

На практиці бракує необхідних комплексних наукових розроблень з проблем тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а ті, які є, були розроблені для оперативних уповноважених і тому потребують, з одного боку, оновлення відповідно до особливостей слідчої діяльності, тривання сучасних інформаційних процесів в умовах здійснення конкретних злочинів, а з другого – розроблення та доведення здобутків теорії до слідчих, які реально розслідують злочини за новими процесуальними вимогами, що дасть змогу більш ефективно використовувати негласні можливості в розкритті злочинів.

Удосконалення теорії і практики застосування слідчим негласних (розшукових) дій є складною і багатогранною справою. Питання тактики проведення негласних оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», а тепер добра частина яких перерахована серед компетенцій слідчого у розкритті злочинів, досліджувалися О. М. Бандуркою, К. В. Антоновим, М. І. Ануфрієвим, Б. І. Бараненко, О. Є. Корнієнко, І. П. Козаченко, С. С. Овчинським, В. Г. Самойловим та ін. [2, с. 306–479], але для оперативних уповноважених. Проблема тактики проведення негласних (розшукових) дій слідчим знаходиться на стадії розроблення і ще не знайшла свого належного висвітлення. Тому тема не вичерпана і потребує подальшого розроблення у відповідності до реалій

процесуальної діяльності. Крім того, існує ціла низка не розв'язаних проблем і в оперативно-розшуковій діяльності відносно цих негласних дій, про що свідчить відсутність відомчої інструкції з проведення оперативно-розшукових заходів в органах внутрішніх справ, що призводить до неможливості проведення окремих оперативно-розшукових заходів, а також і не простий багаторічний процес наукових дебат стосовно розробки проекту нової редакції Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін.

Необхідність проведення дослідження пояснюється і тим, що на сучасному етапі триває складний процес становлення системи слідчої діяльності та її адаптації до нових правових, соціальних, політичних та економічних умов, що вимагає ґрунтовного її реформування, наприклад, створення органів державного бюро розслідування (ст. 38 КПК України) тощо.

Слід розробити нову концепцію використання слідчим негласних (розшукових) дій у розкритті злочинів, згідно з якою він забезпечив би ефективну пізнавальну, засвідчувальну роботу, з одного боку, та ефективний захист прав людини у відповідності до міжнародних стандартів – з другого.

У зв'язку зі зазначеним, дослідження проблем теорії і практики, окреслених вище проблем, у розкритті та розслідуванні сучасних злочинів в умовах реформування та удосконалення правового регулювання цього інституту, є своєчасним і необхідним, оскільки недосконалим як правової регламентації цього процесу, так і тактики та стратегії використання завдає шкоди інтересам правосуддя. Тому і назріла нагальна потреба розроблення зазначених питань.

Глава 21 КПК України надає слідчого новими функціями, надає право проводити низку негласних (розшукових) дій як різновид слідчих (розшукових дій). Негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводитися у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Рішення про проведення слідчих (розшукових) дій буде приймати слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Винятково прокуророві надається право приймати рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

До негласних слідчих (розшукових) дій належать: аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних мереж; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину (контрольне постачання, контрольна та оперативна закупівля, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Окремими статтями визначена можливість негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та використання конфіденційного співробітництва. Негласні слідчі (розшукові) дії має право проводити слідчий, який здійснює досудове

розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи [3, с. 508–543].

Що нового повинен уміти слідчий відповідно до глави 21 КПК України? До найбільш необхідних знань та вмінь можна віднести: знати правові підстави та порядок проведення НС(Р)Д; основи теорії оперативно-розшукової діяльності; тактику, психологічні основи проведення НС(Р)Д; тактику організації взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими підрозділами тощо; уміти на професійному рівні успішно проводити, у тому числі, із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів негласні (розшукові) слідчі дії (НС(Р)Д), передбачені КПК України; оформляти всю здобуту інформацію за допомогою НС(Р)Д у передбачені законом форми документування – протоколи, постанови тощо; висувати та вміти перевіряти версії з використанням НС(Р)Д, складати плани підготовки та проведення як окремих НС(Р)Д, так і комбінованих НС(Р)Д та НС(Р)Д зі слідчими (розшуковими) діями; використовувати різні методи та засоби перевірки інформації, одержаної при проведенні НС(Р)Д; використовувати одержану під час проведення НС(Р)Д інформацію для проведення інших НС(Р)Д, слідчих (розшукових) дій та перетворювати її в докази з кримінального провадження; професійно орієнтуватися в оперативній обстановці, ураховувати внутрішні й зовнішні чинники, які впливають на підготовку та проведення НС(Р)Д; прогнозувати вияву нових способів учинення злочинів та вести профілактичну діяльність під час кримінального провадження, у тому числі за допомогою НС(Р)Д, формувати майбутні перспективні шляхи та напрями вдосконалення практики проведення НС(Р)Д; установлювати конфіденційні, довірчі відносини з особами, які мають відомості про злочинну діяльність; суворо дотримуватися режиму таємності під час підготовки, проведення, а у разі необхідності під час використання результатів НС(Р)Д; забезпечувати безпеку особам, які беруть участь у проведенні НС(Р)Д тощо; по-новому взаємодіяти під час досудового розслідування з оперативним уповноваженим у частині проведення зазначених у гл. 21 КПК України НС(Р)Д тощо.

У зв'язку з вищезазначеним, на наш погляд, стратегічними напрямками вдосконалення підготовки слідчих нової формації та оптимізації їх діяльності є:

1) для підготовки сучасних слідчих, які відповідно до нового КПК України набули нових процесуальних функцій, у вищих України, необхідно: по-перше, у відомчих вузах, крім традиційного викладання «Теорії оперативно-розшукової діяльності», є потреба у розробленні спецкурсу «Тактика проведення негласних (розшукових) слідчих дій», під час вивчення якого крім теоретичної частини слід передбачити практичну складову: практичні заняття з тактики їх проведення, процесуальному оформленню та веденню іншої необхідної документації, а також напрацюванню навиків додержання режиму таємності та ін. По-друге, відносно слідчих факультетів в інших вузах. Необхідно на кафедрах криміналістики ввести курс «Теорії оперативно-розшукової діяльності» та спецкурс «Тактика проведення негласних (розшукових) слідчих дій» з вивченням як теоретичних питань, так і відпрацюванням відповідних практичних навиків. І на кінець, є нагальна потреба оновити, а там де не

читається, створити та викладати спеціальний курс «Взаємодія слідчого з оперативним уповноваженим, іншими посадовими особами, населенням та ЗМІ при розслідування кримінальних правопорушень»;

2) у підручниках з криміналістики є потреба ввести в розділі криміналістична тактика відповідні підрозділи з розкриттям змісту та суті проведення негласних слідчих (розшукових) дій та організації взаємодії слідчого з оперативним уповноваженим та іншими посадовими особами, населенням і ЗМІ як це і передбачено в новому КПК України;

3) є також необхідність у підвищенні кваліфікації викладачів криміналістики для підготовки їх до викладання тактики відповідно до п. 21 нового КПК України та зазначених вище спеціальних курсів;

4) необхідно також терміново активізувати наукові дослідження, присвячені теоретичним і практичним аспектам проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема: проблемам психологічного супроводження; правовим, тактичним, стратегічним та організаційним проблемам; питанням взаємодії слідчого з оперативним уповноваженим; проблемам викладання для майбутніх слідчих тактики проведення зазначених дій та ін.;

5) постійно вести моніторинг сучасного стану практики використання слідчими негласних (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, проводити узагальнення досвіду та вживати негайні заходи для поліпшення цього виду діяльності, а також пропонувати зміни до законодавства та нормативно-правових актів для їх удосконалення;

6) відповідно до напрацьованої практики здійснення слідчими негласних (розшукових) дій проводити перепідготовку як у правоохоронних органах, так і в навчальних закладах з участю найбільш досвідчених слідчих.

На завершення необхідно зазначити, що перед слідчими стоять непрості завдання, пов'язані з напрацюванням практики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснення яких потребує цілого комплексу нових професійних якостей, якими до цього часу вони не володіли. Слідчим приходиться вчитися під час кримінального провадження.

Перед наукою, навчальними закладами насамперед, перед слідчими підрозділами стоять невідкладні завдання озброїти слідчих новими знаннями, уміннями та навиками проведення негласних слідчих (розшукових) дій і не будь-коли, а сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пшонка В. Реформування кримінального процесуального законодавства України / В. Пшонка // Новели КПК України 2012 року : 36 статей. – К. : Істина, 2012. – Ч. 2. – С. 5–9.

2. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : моногр. / Бандурка О. М. – Х. : Золота миля, 2012. – 620 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одісей, 2013. – 1104 с.